

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

קונטרס

ההשגחה האלקית בעולם

ליקט כתב וערך
הרה"ת ישבעם הלוי סגל

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים לבריאה
שנת הק"ט להולדת כ"ק אדמור מלך המשיח שליט"א
שנת הששים לנשיאות

פתח דבר

בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים. והדיוק בזה – אמונה דוקא, היינו, לא השגה אלא אמונה.

ברוך הוא אלקינו שהבדילנו מן התועים אשר טח מראות עיניהם את יד ההשגחה האלקית על הבריאה ומדמים שהעולם מתנהל ללא מנהיג ח"ו, כי עזב ה' את הארץ ואין מנהל לנו.

אבל אנו בני ישראל מאמינים בני מאמינים כי הוי' הוא האלקים ואין עוד מלבדו.

אמונתנו הטהורה מציבה אותנו מול אומות העולם – גם מחסידי אומות העולם – שמודים במציאות הבורא. אבל אצלם אין הודאה זו מצד אמונה, אלא ענין המוכרח מצד השכל. כאשר מתבוננים שהעולם הוא מציאות גבולית – ש"קדמו ההעדר" ונברא מאין, הנה מצד העיקרון ההגיוני שאין דבר עושה את עצמו, באים לידי הכרה, שישנו מי שברא את העולם ומנהיג אותו.

וכיון שמצד עצמם אינם מודעים לאלקות, אלא שמציאות הבריאה – היא המביאה אותם לידי מסקנה שכלית והודאה במציאות הבורא, הרי הודאתם היא רק עד כמה שהבריאה מכריחה זאת עפ"י השכל, כלומר, בדרגה האלקית השייכת לעולם הנברא, באופן המצומצם בלבושי הטבע, אבל על היות הקב"ה אין סוף – בלתי בעל גבול – אינם יודעים ואינם מודים.

אך עם ישראל – אמונתם נובעת מעצם נשמתם שהיא "חלק אלקה ממעל ממש", ולא מצד איזה גורם חיצוני, לפיכך אמונתם היא בעצמותו ית' שהוא בלתי בעל גבול ותכלית – אין סוף ברוך הוא.

ומכאן השוני – בהשקפה והגישה לכל הקיים בעולם והמרחש בו – בין עם ישראל לבין אומות העולם – להבדיל.

בעוד שנקודת המוצא של הגוי היא מציאות הטבע, ולכן בכל דבר שנתקל בעולם הוא רואה מגבלות הטבע, אלא אם כן הוא נוכח בנס גלוי ממש – שידוד

---

1. תניא פ"ב

מערכות הטבע, שאז הוא נאלץ להודות בעל כורחו כי "אצבע אלקים היא",² וגם אז הוא שואף להמעטי מערך הנס ולהלבישו ב"הסבר" טבעי – עד כמה שיכול..!

אך לעומת זה היהודי רואה בכל דבר שבעולם את יד ההשגחה העליונה, ואפילו בהתנהלות הטבעית שבעולם הוא רואה את הכח האלקי הפועל בנפעל.

וכמו שביאר כ"ק אדמו"ר שליט"א³ בפירוש דברי הירושלמי "מאמין בחי העולמים וזורע": אע"פ שהכל יודעים שע"פ טבע כאשר זורעים גרעין באדמה אזי נעשית הצמיחה, מכל מקום – יהודי לא יסמוך על זה; שלא יטול גרעין ויכניסנו באדמה – לקלקל דבר בידים – בגלל שמצד חוקי הטבע צריך לצמוח; חוקי הטבע אינם אמינים אצלו דיים – שבגללם יקלקל דבר בידים.

הטעם לכך שזורע, הוא, בגלל שמאמין בחי העולמים ובוטח בו שזריעתו תצמיח ותתן פירות.

התרבות המצרית מייצגת את התפיסה האלילית, ולכן פרעה הרשע⁴: "מי הוי' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל לא ידעתי את הוי' וגם את ישראל לא אשלח".

ואפילו בלחץ המכות שספגו בַּאותות והמופתים שעשה ה' באדמת בני חם, הודו רק ש"אצבע אלקים היא", "אלהים" בגימטריא "הטבע", היינו, אור אלקי מצומצם ומוסתר בלבושי הטבע.

ולעומתם בני ישראל – "ויאמן העם", ובזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים, ובמיוחד בזכותן של נשים צדקניות שבדור, שבהן האירה האמונה בתוקף רב יותר מאשר בגברים, נגאלו ישראל ממצרים⁵.

קונטרס זה מתפרסם לרגל ימי היארצייט של אמי מורתי – רבת החסד – מרת חיה רחל ע"ה בת הרב שלמה יעקב בורובסקי, ביום ד' בניסן, וזוגתי – העוסקת בצ"צ באמונה – מרת חנה פעסיא ע"ה בת הרב מנחם מענדל הרשקוביץ, ביום כג' אדר, ומסמך גאולה לגאולה – מגאולת פורים לגאולת פסח.

2. שמות ח, טו.

3. לקו"ש ח"א ע' 216.

4. הובא בתוד"ה אמונת – שבת לא, א.

5. שמות ה, ב.

6. סוטה יא, ב. במדב"ר פ"ג, ו.

והנה כתיב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁷, דכשם שהיה ביציאת מצרים, שבשכר (בזכות) נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, ועל ידי זה⁸ קבלו כל בני ישראל את התורה (ד"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"⁹), כן הוא בגאולה העתידה לבא, שבזכות נשים צדקניות¹⁰ יוצאים מהגלות הזו, וזוכים ללמוד תורתו של משיח, שילמד תורה את כל העם כולו, למקטנם ועד גדולם, שלימודו יהי' באופן של ראי'¹¹, ילמד הכלל גדול שבתורה, וידוע שלעתיד יתגלה עצם פנימיות התורה, ע"י הרבי מלך המשיח שליט"א שיבוא ויגאלנו בגאולה אמיתית ושלמימה בחסד וברחמים מי"ד ממ"ש.

ישבעם הלוי סגל

ימי ניסן ה'תש"ע, כפר חב"ד

-
7. מיכה ז, טו.
  8. ראה גם פדר"א פמ"א "לך אמור לבנות ישראל כו' שדרכם של אנשים הולכים אחר דעתן של נשים".
  9. שמות ג, יב.
  10. ראה יל"ש רות (רמזו תרו בסופו) "אין הדורות נגאלין אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור". וראה כתבי האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וס' הליקוטים עה"פ שמות ג, ד) דדור האחרון דגלות הוא גלגול דור יוצאי מצרים.
  11. ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. שער האמונה פנ"ט ואילך. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

קונטרס ההשגחה האלקית

מצות האמנת אלקות

א. יסוד אמונת הנבראים בקב"ה בורא שמים וארץ, היא כמ"ש הרמב"ם בספר המצוות¹², ושם ביאר ענין מצוה זו בלשון זה: "מצוה א' היא הציווי אשר ציונו בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסיבה הוא פועל לכל הנמצאים והוא אמרו אנכי ה' אלקיך".

והכונה בזה, שהקב"ה לבדו – מהוה ומחיה את כל הנמצאים מאין ואפס ממש – אל היש.

וכן בספר ההלכות שלר"ם¹³: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו".

ושם (בה"ב): "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות".

ולכאורה היאך "יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי", והרי הוא "מחויב המציאות" ולא "אפשרי המציאות" בלבד – כמבואר באריכות בספרי הקבלה והחקירה?!

אלא כפירוש הבעש"ט ז"ל¹⁴ עה"פ "לעולם ה' דברך נצב בשמים": כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים.

והכוונה ל"דבר הוי"ה" שבו בורא ה' את העולם, כמ"ש: "בדבר ה' שמים נעשו וגו'", וכן "כי הוא אמר ויהי וגו'", שהוא הכח האלקי הנמשך מאור א"ס ב"ה, שנקרא בשם "מאמר" ו"דיבור" של ה', וכח אלקי זה ניצב ועומד בתוך כל

12. במ"ע סי' א'.

13. הל' יסודה"ת פ"א ה"א.

14. שעהיחווה"א לאדמוה"ז פ"א ואילך.

נברא – לעולם, להוותו ולהחיותו, כי כח הפועל עומד בנפעל – תמיד, ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

(אגב, פירוש זה של הבעש"ט מקורו במדרש תילים במדויק, ומ"מ הוא מצוטט בשם הבעש"ט, כי הוא פירסם והחדיר את האמונה הזאת בקרב כל ישראל, ועל כן נקראת על שמו!).

וע"ז אומר הרמב"ם שאם "יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" ח"ו – כי אם יחזור הכח האלקי למקורו באור א"ס ב"ה – "אין דבר אחר יכול להמצאות", אלא יחזרו הנבראים להיות אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם "שאמר והיה העולם" – ממש.

מצות האמונה כנ"ל מחייבת את כל בני אנוש, גם את אומות העולם, כי היא גם מצוה ראשונה משבע מצוות בני נח שנצטוו ישראל לכוף כל באי עולם – לקיימן.

אמנם בפנימיות הענין, עיקר משמעות האמונה בקב"ה היא לא רק שיש בורא לעולם, אלא שהבורא – מציאותו הוא היותר ראשון ויותר שלם אשר בכל המציאות, והיינו, שהוא ית' רם ונשגב למעלה מעלה אפילו ממדריגת החכמה, שהיא הדרגה הגבוהה ביותר שבעולם, ואפילו במדריגתה הגבוהה ביותר שבעולם האצילות, הנה, מציאותו ית' היא למעלה מעלה ממנה באין-ערוך כלל, כי הוא ית' בבחינת בלתי בעל גבול ובלתי בעל תכלית – אין סוף באמת, (ובכלל זה שהוא ית' מחי' את העולם באופן שהם בטלים במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח פיו ית' כביטול אור השמש בשמש¹⁵).

נמצא שהקב"ה – אחד יחיד ומיוחד – בורא העולם ומנהיגו, וההשגחה האלוקית בעולם משמעותה אדנות ה' בלעדית – על כל העולם ועל כל מה שמתרחש בו, כפי שיבואר להלן.

מצות אחדות ה'

מאחר שהעולם נברא מאין ואפס ממש, היינו, שמבלעדי הכח האלקי – שהוא התגלות מאור א"ס ב"ה – היה הנברא אין ואפס ממש, ורק הכח האלקי השופע עליו, הוא לברו המוציאו מ"אפס ואין" להיות "יש" – ומהוה אותו תמיד, נמצא

15. דרך מצותיך מצ' האמנת אלוקות, אלא שפרט זה שייך למצות אחדות ה' כדלהלן.

אפוא, שכל ישות הנברא אינה אלא מישות הכח האלקי הבורא, ואפס בלעדו באמת גם לאחר שהנברא יצא מאין להיות יש.

היה אומר, שעומק ויסוד האמונה באחדות ה', כפי שמבוארת בהרחבה בפנימיות התורה – תורת החסידות, הריהי – מלבד משמעותה הפשוטה של אמונת האחדות, כלומר ש"הוי' הוא האלהים אין עוד מלבדו"¹⁶, שאין עוד אלוה – ח"ו – חוץ ממנו, "כי מי אלוה מבלעדי הוי' ומי צור זולתי אלהינו"¹⁷,

אלא, עוד זאת שהוא "הוי' אחד" – היינו, אחד האמת – ולא יחסי בלבד, שאין עוד שום מציאות קיימת מלבדו, כלומר שאינו "אחד המנוי" ולא "אחד המורכב" – מושגים המחייבים שיש בו הגבלה – אלא הוי' אחד – בלתי בעל גבול ואין סוף אמיתי (ולא ב"לשון הבאי" בלבד¹⁸), וממילא "הוא לבדו הוא ואפס זולתו", שאין שום מציאות קיימת זולתו, ו"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד"¹⁹, אפילו מציאות הנבראים, שהם בדרגת "עוד" – טפלים ובטלים²⁰, הם אין ואפס לעומתו, כי "כולא קמיה כלא חשיב".

ולא רק ביחס לרום גדולת מציאותו – נחשבים הנבראים "כלא" – ב'פ' הדמיון – כאילו אינם מציאות, אלא להיותו אין סוף אמיתי, הרי אין דבר חוץ ממנו כלל ממש, ו"לית אתר פנוי מניה", וממילא, לא תתכן שום מציאות נוספת מחוץ למציאותו – וכן לא תתכן שום התנהלות של הנבראים בעולם – שלא ממנו ח"ו, כי "אפס בלעדו באמת".

אמנם במצוה זו (האמונה באחדות ה' כנ"ל) נצטוו רק בני ישראל בלבד, וכמו שכתוב: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ובני נח אינם חייבים במצוה זו, כי אינם מסוגלים לה – כפי שיבואר להלן.

ההשגחה האלהית בעולם

על יסוד האמונה בה' ית' ואחדותו, נצטוונו להאמין בהשגחה האלקית בעולם, והיא אפשרית בשני פנים²¹:

16. דברים ד, לה.
17. תהילים יח, לב.
18. כמו ברש"י דברים א, כח.
19. דברים ד, לט.
20. כמו "יהודה ועוד לקרא" בקדושין ו' ע"א.
21. בהבא להלן ראה ליקו"ש חלק ה' פרשת לך לך א'.

1) השגחה אלקית כללית, היינו על כללות המין (וכידוע שהעולם מחולק לארבעה סוגים: דומם, צומח, חי, מדבר (דצח"מ), וכל סוג מחולק למינים שונים, וכל מין מחולק לאישים (פרטים)).

2) השגחה אלקית פרטית, היינו, השגחה מפורטת על כל פרט מאישי המין במיוחד.

בנושא זה נחלקו – לכאורה – כמה מחכמי ישראל בדורות שעברו; על איזה חלק מהבריאה קיימת השגחה כללית, ועל איזה קיימת השגחה פרטית.

וזאת למודועי; שלכולא עלמא, ולדעת כל חכמי ישראל בלי שום יוצא מהכלל, נפסקה הלכה ברורה כיסוד באמונה שעצם ההשגחה האלקית קיימת על כל הקיים (גם על הדצ"ח), והכל מכוון מאיתו ית' דלית אתר פנוי מיני, ונחלקו רק על אופן ההשגחה – באיזה מקום קיימת השגחה כללית, דהיינו, שהפרטים הכלולים בפלל מושגחים רק אגב הכלל, ובאיזה דברים קיימת השגחה פרטית – על כל פרט מצד עצמו.

ביחס למין המדבר – האדם, ובמיוחד עם ישראל – "אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם"²², הנה, בזה כולם מודים שקיימת השגחה פרטית על כל פרט ויחיד, ו"מה' מצעדי גבר כוננו"²³, (וקיים הבדל באם ההשגחה היא רק ב"עין אחת" בלבד – מדרגה נמוכה (באופן יחסי) ברצון ה', או ב"שתי עיניים" – מדרגה פנימית יותר ברצון ה', וכפי שיבואר להלן).

אולם ביחס לדצ"ח היו בעבר חילוקי דעות, יש מי שסבר שעל הדצ"ח קיימת השגחה כללית בלבד, היינו, על כללות המין כנ"ל, ואעפ"י שה"כלל" כלול מפרטים, וממילא – השגחה על הכלל מחייבת גם השגחה על הפרטים הכלולים בפלל, מכל מקום השגחה זו אינה מהותית כל כך.

בסגנון אחר: החכמה האלקית, אמנם, מחייבת שמין פלוני יתקיים בעולם וישתלב בכונה האלקית שלמענה נברא העולם, אבל לצורך מטרה זו, הרי לכאורה – פחות חשוב אם פרט מסוים מתוך כללות המין, יתקיים כך או אחרת ואת אשר יקרה לו...

ולעומתם היו גדולי ישראל שהורו על האמונה בהשגחה פרטית בכל העולם כולו, גם בדצ"ח, כי מכיון שה' ית' לא רק "יצר" ו"עשה" את השמים והארץ, אלא

22. יבמות סא רע"א.

23. תהילים לז, כג.

ברצונו ברא את העולם, כמ"ש: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" – בריאה יש מאין, שעל זה נאמר²⁴: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", הוה אומר שכל מה שנברא מאין ליש, הוא "לכבודי" – כבוד ה', ועוד יותר, כי "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה"²⁵, ובתורת החסידות מבואר כיצד גם הרע משלים את רצון ה' וגורם לכבודו.

לפיכך כל פרט ופרט הכלול בבריאה, הוותו, קיומו וכל הקורה עמו, נובע ומתנהל ע"י הכונה ורצון ה', ובלעדו אין לו קיום!

נמצא אפוא, שבמשך הדורות היו שתי תפיסות עפ"י התורה ביחס לאופן ההשגחה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, אלא חד אמר חדא וחד אמר חדא.

והביאור בזה – בהקדמה,

עה"פ "ואהיה אצלו אמון"²⁶ אמרז"ל²⁷: "התורה אמרה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, ואינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת האומן, והאומן אינו בונה אותו מדעתו אלא דיפתראות ופיניקסאות יש לו לידע היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפשים, כך הקב"ה היה מביט בתורה ובורא את העולם".

וכך גם בזוהר²⁸: "קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא"

נמצא אפוא שהתורה כוללת בתוכה את כל העולם וכל מה שקורה בו, ועפ"י הגילויים שבתורה המתגלים בכל דור – והחידושים שמחדשים חכמי ישראל – הן במצוות מעשיות והן באמונות ודעות – נפסקת ההלכה, ומתגלים ומתקיימים הדברים בעולם.

בדורות ראשונים כאשר חכמי ישראל הורו שהנהגת העולם מאתו ית' היא בעיקר – מצד חכמת ה' והספירות המשתלשלות ממנה – בבחינת אור הממלא כל עלמין, הנה אז היו חילוקים בין עיקר וטפל, עליון ותחתון, מעלה ומטה וכו', וממילא, כללות המין הוא עיקר ומושגח בהשגחה העליונה – יותר מאישי המין,

24. ישעיה מג, ז.

25. משלי טז, ד.

26. משלי ח, ל.

27. משלי שם רמז תקמב.

28. שמות קסא/ב.

שהם טפלים לעומת עצם כללות המין, ולכן ההשגחה עליהם פחותה וקיימת רק עד כמה שזה נוגע לעצם כללות המין.

(ואם כי בפנימיותה של התורה כלולה כבר מאז מתן תורה – גם הוראת האמונה האמיתית בהשגחה פרטית על כל הנבראים – גם על אישי המין (וכדלהלן – אודות הגילויים בדורות האחרונים), אבל היא נמצאת שם בהעלם ועדיין לא באה לידי מימוש, כי "עת לכל חפץ"²⁹, שתתגלה רק כאשר העולם יהי' כשיר לקבל ולקלוט את האמת האלקית הזאת).

אבל בדורות האחרונים ובמיוחד מאז התגלות תורת החסידות, שע"י הפצת מעינותיה חוצה – קאתי מר, שתתגלה הגאולה האמיתית והשלמה, ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כי פי ה' דיבר, ויתממש רצון ה' בעולם – שלמעלה מעלה מהחכמה, ותהי' לו ית' – לעצמותו – דירה בתחתונים בכל פרטי אישי המינים שבעולם, הנה, מצד גילוי זה אין הבדל בין נברא עיקרי לנברא טפל, והכל בכל מכל כל בטל ומאוחד בעצמותו ית', ו"כולם בחכמה עשית" – "חכמה" ו"עשית" – שווים.

ולפיכך בדורות אלו האחרונים, שבהם נעשים ההכנות האחרונות לקראת הגאולה השלימה, מתגלית כבר עוצמת האמונה הטהורה בהשגחה פרטית על כל פרטי הנבראים, כי כנ"ל – "עת לכל חפץ", והיא מתגלית ע"י מורנו הבעש"ט – מייסד תורת החסידות, שע"י הפצת מעינותיו – מעיינות החסידות – "קאתי מר", ובמיוחד לאחר עבודת בני ישראל במשך אלפיים שנות גלות, הגיע הזמן להתגלות האמונה האמיתית.

ולאחר שבחסדי ה' נתגלתה הדעה המדוייקת שהיתה גנוזה בתורה, שההשגחה הפרטית – הפועל יוצא של אחדות ה' – היא על כל הקיים ועל כל מה שקורה בעולם, הרי ההתכחות לזה היא היפך אמונת האחדות.

בדומה ליהודי שחי בתקופה שלאחר מתן תורה, ויחפוץ לעבוד את ה' כמו לפני מתן תורה (כשלא נתחייבו עדיין בתרי"ג מצוות מעשיות), בטענה שגם לפני מתן תורה היו אנשים צדיקים בדורם שעבדו את ה', אעפ"י שלא קיימו מצוות מעשיות כפי שנתחדשו בסיני, והסתפקו בשבע מצוות בני נח בלבד, הרי בלי ספק יחשב זה למורד במלכות ה', אעפ"י שלפני מתן תורה, אכן היתה עבודה כעין זו – לגיטימית.

29. קהלת ג, א.

“השגחה פרטית” – מהותה

כאמור לעיל, כל הבריאה כולה על כל פרטיה וחלקיה נבראה יש מאין – ש“קדמה ההעדר”, שאין אף פרט בבריאה שהוא “קדמון”, וההתהוות היא רק מכח א”ס ב”ה, הרי זה מחייב שהנברא יהי מושגח תמיד ע”י כח הבורא – דבר הרי’.

השגחה זו מתבטאת בשלושה ענינים:

א. ההשגחה על התהוותו וקיומו של כל נברא ונברא, משלשול קטן שבים ועד הדרגות הגבוהות ביותר בעולמות העליונים.

וכנ”ל, שהתהוות הנבראים אינה פעולה חד-פעמית, אלא פעולה המתחדשת בכל רגע מחדש – “המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית”.

דהיינו, שה’ משגיח ב”דברו” על קיומו של כל נברא (“שהכל נהיה בדברו”) – כח הפועל בנפעל תמיד.

ב. ההשגחה על כל “מקרי הגוף” – על כל מה שקורה עם כל נברא ונברא, בכל רגע ורגע ממש, שאפילו עלה נידף ברוח הוא בהשגחתו ית’, לעיתים לכונה גלוי’ ולעיתים לכונה נסתרת.

ג. ההשגחה על תכליתו של כל נברא – שכל מה שקורה בעולם משלים את הכוונה העליונה שלמענה נברא העולם.

כי מכיון שכל הבריאה נובעת מרצון ה’, ש”נתאוה הקב”ה להיות לו ית’ דירה בתחתונים”³⁰, נמצא שכל פרטי הבריאה משלימים את הרצון הזה.

וגם זו אפשרית בשני אופנים: השגחה פרטית ב”עין אחת” (כמו “עין ה’ אל יראיו”), שגם היא השגחה נעלית, שהרי היא על יראיו!

או ב”שתי עינים” (כמו “עיני ה’ אל צדיקים וגו’) שבהם מתגלה רצון ה’ ביותר כמבואר לעיל.

והיינו, שכל מה שנברא וכל מה שקורה בעולם – אף גם מה שאינו מצד הקדרושה – הוא מכונן מלמעלה להביא לשלימות הכוונה העליונה של הקב”ה – שלמענה נברא כל העולם על כל פרטיו.

30. תנחומא בחוקותי ג, ועוד.

וכדברי הנביא הנ"ל: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".

ההשגחה האלוקית בכללה, – גם ההשגחה הפרטית בכלל זה – אפשרית בשני אופנים: א) השגחה גלויה, עד אפילו ניסים גלויים – שידוד מערכות הטבע. ב) השגחה נעלמת בלבושי הטבע, עד אפילו מצב שאין בעל הנס מכיר בניסו.

וזאת למודעי, אין סתירה בין שיטת הרמב"ם במורה נבוכים לשיטת מורנו הבעש"ט – לעצם ענין ההשגחה הפרטית – אפילו בדצ"ח, וכלשון הרמב"ם³¹: "וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו"?

אלא שלדברי הרמב"ם אין השגחה גלויה בדצ"ח, ואכן בדורו שלטו עדיין לבושי הטבע – כנ"ל, כי הנהגת העולם היתה – בעיקר – משם אלהים (בגימטריא "הטבע"), ואילו מורנו הבעש"ט שבא לעולם כדי להכינו לקראת הגאולה השלימה, פעל בדורו ופועל גם היום – בעולם – גילוי שם הוי', ופועלה זו הולכת וגוברת מדור לדור, ע"י רבותינו נשיאי החסידות, וממילא הולכים ונחלשים ולעיתים אף מתבטלים – מזמן לזמן – ההסתרים של לבושי הטבע בעולם, וההשגחה האלוקית הולכת ומתגלה מיום ליום בניסים ונפלאות בכל העולם.

בספר ליקוטי דיבורים לכ"ק אדמו"ר הרי"צ צוקללה"ה זי"ע נמצאת רשימת דברים שכתב בזמנו, וז"ל:

איתא בזהר הקדוש (תיקו"ז ת"ח) "מים תחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא קדישא" (אנו רוצים לעמוד לפני המלך הקדוש), כל המעיינות הנה מן היום שהקב"ה הבדיל בין מים למים, המים התחתונים בוכים שרוצים לעמוד לפני מלכא קדישא, שיעשו בהם ועל ידם דבר שבקדושה, כמו רחיצת ידיים לפני התפלה, טבילת מצוה, טבילת טהרה לתפלה ולתורה, נטילת ידיים עם ברכה בהזכרת שם שמים, מים לשתייה ומברכים עליהם לפנייהם ולאחריהם, מאז ברא הקב"ה את המים והבדיל בין מים למים, הנה מים תחתונים בוכים אנן בעינן למהוי קדם מלכא קדישא, להיות תשמישי מצוה ותשמישי קדושה וטהרה, ובכיתם זו של המעיינות יכולה להימשך מאות ואלפים בשנים עד אשר אחד היהודים עובר עליהם ורוחץ ידיו ומברך על נטילת ידיים, או שותה לצמאו ומברך תחלה וסוף.

31. הל' תשובה פ"ה ה"ד.

זהו ענין השגחה פרטית שכל נברא – ללא יוצא מן הכלל – יש לו זמן עלייתו ותיקונו, ועל ידי מי יתעלה ויכלל באוא"ס ב"ה, ולכל נשמה ונשמה נקבעה לה תכליתה – מה ובאיזה מקום עליה לעבוד ולתקן.

בויכוח המפורסם שהתקיים במינסק בין הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לבין גדולי גאוני ליטא, עלתה שאלה זו, ואדמו"ר הזקן התבקש ע"י גדולי הגאונים להוכיח מהגמרא שההשגחה הפרטית חלה גם על הדצ"ת, ולא רק על מין המדבר.

בתשובתו ציטט אדמוה"ז את הגמרא בחולין דף סט ע"א: "כי כשהוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה וכי הוי חזי נמלה אמר צדקתך כהררי א-ל".

ופרש"י; שנמלה יש לה חיותא כגדולה, ומשפטיך אף בתהום רבה שזימנתה שלך לשפוט ולעשות נקמתך בדגת הים להמית המזומנים למות עכ"ל.

ומזה הביא רבינו נ"ע תשובה לאותן שאומרים שהשגחה פרטית היא רק על מין האדם, שהרי בדגת הים יש דין ומשפט ומזמין את השלך לשפוט ולעשות נקמתו באותן המזומנים כו'.

יתר על כן, אף הרע שבעולם היא פעולתו של הקב"ה, ואף הוא משלים את הכוונה העליונה, וכמ"ש³²: "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה".

וכן כתוב³³: "יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע אני ה' עשה כל אלה".

בתורת החסידות³⁴ מבואר כיצד משלים הרע את הכוונה העליונה. והוא בשנים: (1) כדי להעניש את הרשעים. (2) ליתן שכר טוב לצדיקים דאכפייין לסטרא אחרא. ובעומק הענין, "וגם רשע ליום רעה" – היינו, לאהפכה את ה"רעה" ל"יום", את החושך לאור, וכמבואר במדרש שקודם החטא ה' הנחש משרת את האדם בעבודת ה'.

איסור עבודה זרה ושיתוף

ההתכחשות לאמונה בה' והכפירה בהשגחה פרטית ובאותות ומופתי התורה – במחשבה ש"אין ה' רואה אותנו עזב ה' (ח"ו) את הארץ"³⁵ ורק "על השמים

32. משלי טז, ד.

33. ישעיה מה, ז.

34. תניא פרק כב, והביאור בהרחבה – במאמרים ושיחות.

35. יחזקאל ח, יב.

כבודו"...,³⁶ היא בגדר חירוף וגידוף רח"ל, שמודה בעבודה זרה שנצטוונו עלי' ב"הרג ועל יעבור"³⁷.

הרמב"ם פותח בביאורו³⁸ – מתי וכיצד נשכחה אמונת האחדות האמיתית מקרב חלק מהאנושות, וכיצד החלו לעבוד ע"ז – רח"ל – כתוצאה מנטישת אמונת אחדות ה' האמיתית, ופותח במילים: "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה".

יסוד הדברים הוא עפ"י הנאמר בתורה³⁹ על דור אנוש: "אז הוחל לקרא בשם ה'", ופרש"י: "לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות".

היינו, להתיחס אל דברי חולין, כגון בני אדם מסויימים וכן העצבים בהערכה עד כדי סגידה אלהית.

ומבאר שם שההדרדרות באה בהדרגה, תחילת הסטייה היתה טעות השיתוף, שהיא שלילת אמונת אחדות ה' האמיתית, ומזה נמשכו לעבודת אלילים ממש.

"שיתוף" – מורה על מציאות המשותפת לשניים לפחות, ואם כי השותפות קושרת אותם לפעול כאחד, אבל אעפ"כ אין זו מציאות אחת – בלעדית, אלא מורכבת משניים.

נמצא, שהתועים ב"שיתוף" סבורים שבריאת והנהגת העולם – משותפת (ח"ו) לשני גורמים, והיינו, שהקב"ה משגיח ומנהל את העולם ע"י גורם נוסף מלבדו – הם הכוכבים והמזלות.

טעות ה"שיתוף" כלפי שמיא, נגרמה בגלל העובדה שאעפ"י שהאלקים – הוא הבורא את השמים ואת הארץ, והבריאה היא בדברו, "כי הוא אמר ויהי הוא ציוה ויעמוד" ו"שהכל נהיה בדברו", והיינו, ע"י כח אלקי המכונה בתורה בשם "דיבור"⁴⁰ – "דבר הוי'", אבל אופן הבריאה הוא ע"י התלבשות הכח האלקי הבורא – בכוכבים ומערכות השמים ("מזלות" – ע' שרים דנוגה), ובהתלבשות זו

36. תהילים קיג, ד.

37. רמב"ם הל' עבודת כוכבים פ"ב ה"ו.

38. שם פ"א ה"א.

39. בראשית ד, כו.

40. והטעם לזה ראה תניא פרקים כ' כא' וכן שעהיחווה"א.

הוא בורא את הנבראים, וכמ"ש⁴¹: "אענה נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ", וכן הדוגמא; "וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים"⁴², שהצמיחה בעולם היא ע"י קרינת גרמי השמים – השמש והירח, וכך גם כל כוחות הטבע בעולם נפעלות ופועלות ע"י הקרינה הקוסמית – הכוכבים ומערכות השמים.

והיינו, שכח הבורא – "דבר הוי" – מתלבש בקליפת נוגה (ע' שרים) – נפש הכוכבים והמזלות (מזל – מלשון "יזל מים מדליו" ו"נוזלים מן לבנון", ע"ש שע"י הכוכבים והמזלות נמשכת ו"נוזלת" השפעת חיות לקיום הנברא) ובורא על-ידם את הנבראים.

ואעפ"י שהם מעלימים ומסתירים את האלקות שבכח הבורא, מ"מ הכח האלקי הוא הפועל ובורא את הנברא, והמזלות הן רק "כגרזן ביד החוצב בו".

וכמשל האדם החוצב אבנים בהר ומשבר סלעים ע"י הגרזן שבידו, הרי ברור שרק הכח שביד האדם שיבר את הסלע והעתיקו ממקומו, אלא שכח האדם – הוא לשלעצמו – רוחני ומופשט מכדי שיפעל פעולה בחומר, ורק ע"י התלבשותו באמצעות היד – בגרזן, הוא מצטמצם ו"מתעבה" (טרנספורמציה), ועי"ז פועל שבירה והעתקה באבן הגשמית, והיינו, מלבד שהאדם מיצר את הגרזן (הכלי) – הנה עוד זאת, גם משתמש בו לפעול פעולה בחומר (בסלע).

וכך הנמשל, הכח האלקי – רק הוא בורא את השמים ואת הארץ ומנהיגם כרצונו, וכמ"ש: "ואתה מחיה את כולם" ואמרז"ל: "מה הנשמה ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם", "ממלאה" היינו מחיה, אלא שהבריאה בפועל היא ע"י התלבשות הכח האלקי בכוכבים והמזלות – המשמשים את רצון ה'⁴³, וכמ"ש⁴⁴: "וצבא השמים לך משתחווים" – לעשות רצון אבינו שבשמים.

הוא אומר, שבכדי שיבראו שמים וארץ גשמיים כפי שהן עתה, ויתפקדו ויתנהלו בדרכי הטבע, מתלבש הכח האלקי בכלים שיצר – הכוכבים והמזלות – שחיותם היא קליפת נוגה (ע' שרים), ובאמצעותם מתהווים הנבראים ומתנהלים – באופן של העלם והסתור הבורא מן הנברא.

41. הושע ב, כג.

42. דברים לג, יד.

43. "ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו". (תפילת ערבית).

44. נחמיה ט, ו.

ומכאן השם "עולם" – מלשון העלם, וכן "טבע" – מלשון "טובעו ביים סוף", שהכח האלקי שישנו בתוך כל נברא להחיותו בכל רגע מחדש, "טבוע" – כביכול – ונעלם בתוכו, שאינו נראה ואינו נרגש בנבראים, אעפ"י שמלובש בהם להחיותם ולהנהיגם.

והטעם שה' ברא את עולמו באופן זה, כי "נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", לכן בראו באופן של העלם והסתר – "כרישא חשוכא והדר נהורא"⁴⁵ – שיברא עולם "תחתון" "חשוך" וחומרי, וע"י עבודת הנבראים מלמטה למעלה – באתערותא דלתתא – יתעלה העולם ויהי' דירה לעצמותו ית', וכמארז"ל⁴⁶ עה"פ "אשר ברא אלקים לעשות" – לתקן.

וכאן החלה הטעות ותעות אנוש ובני דורו, שהתעלמו מהטעם האמיתי לבריאת העולם באופן זה – בדרך העלם והסתר, וראו בהסתר האלקי עצמו – מטרה, ולא אמצעי בלבד בשביל הגילוי.

וכמ"ש הרמב"ם שם: "אמרו, הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחם ולפארום ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא – לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך".

והיינו, שלדעתם התועה – פעולת הכוכבים והמזלות על הכח האלקי הבורא – להעלימו ולהסתירו – מה שגורם לתחושת הישות של הנבראים והפירוד מאלקות, הוא הוא רצון הבורא – כביכול – וצריך לכבד, לשאוף ולהפנים – צורת חיים זו של הרגשת הישות והאנוכיות, שהיא אסקופה למילוי התאוות וחיי תענוגות, שאם לא כן – מדוע ברא את הנבראים ע"י הכוכבים (ע' שרים דקליפת נוגה) הגורמים לתחושת הישות והפירוד מאלקות!?

וכמ"ש⁴⁷: "ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא", כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא:

ומכאן באו למסקנה הבאה, וזו היא הנקודה הבסיסית בטעותם – ההתיחסות אל הכוכבים כאל יצורים הפועלים מתוך בחירה עצמית ולא ככלים ביד הבורא

45. שבת עז ע"ב.

46. ב"ר פי"א ובפרש"י.

47. ירמ"י י, ח.

הבטלים אליו – כגרזן ביד החוצב בו, ולכן – לדעתם – יש להודות להם ולכבדם וכו' וכו'.

והיינו, מלבד הטעות במתן חשיבות עד כדי הערצה לחומר כמציאות עצמית ולחמרנות, הנה טעו בכך שמיחסים מעמד שלטוני לכוכבים ומזלות בעולם, אעפ"י שמודים שהכח הבורא הוא הכח של הקב"ה, אבל טועים וחושבים שפעולת הכח האלקי תלוי בבחירתם ורצונם של הכוכבים, ועל כן ראוי לכבדם ולהודות להם על שהם "מאפשרים" – כביכול – לכח האלקי "לזרום" דרכם ולהחיות את הנבראים.

וזוהי משמעות השיתוף, שהכבוד והסגידה – משותפת כלפי הבורא וגם כלפי הכוכבים (ה"שרים"), כי לפי דעתם הטועה – גם לכוכבים חלק בבריאה וקיומה, אעפ"י שהם נשלטים ע"י הכח האלקי, וקוראים לקב"ה "אלקא דאלקיא", אבל – לסברתם – גם לכוכבים – מקור כוחות הטבע בעולם – יש שליטה על השפעת והעברת הכח האלקי אל הנבראים, ולכן נקראים המזלות בפיהם: "אלקיא" – בעלי כוח ויכולת, כי לפי דעתם הטועה – הם פועלים בעולם ברצונם ובבחירתם, ולפיכך יש להודות להם, וזה – כביכול – רצון האל, שהנבראים יהיו תלויים בהם, ויתכננו את חייהם ויתנהגו עפ"י "המפה האסטרולוגית" – הכוכבים והמזלות.

ומזה משתלשלת התפיסה שהחיים בעולם מתנהלים עפ"י חוקי הטבע בלבד, הנגזרים ומשתלשלים מגרמי השמים, וצריך להתחשב בהם, לכבדם ולנהוג רק על-פיהם, אעפ"י שיש להודות גם לאלקים שנתן לנו את הטבע.

וזוהי תעות השיתוף, ועל כך זועק הנביא: "היתפאר הגרזן על החוצב בו"⁴⁸ !

ברבות השנים נשתלשל מזה מצב – בחלק ניכר מאוכלוסית העולם – שהכח האלקי נשכח לגמרי, ונשארה רק הסגידה לכוכבים – מקור כוחות הטבע בעולם – עבודה זרה ממש !

בסיכום; משמעות תעות ה"שיתוף" היא שהעולם משותף לשתי מציאויות; הכח האלקי הבורא והטבע עם הנבראים – המושפעים מהכוכבים והמזלות.

ולעומת זה, אמונת היחוד – שלילת השיתוף היא האמונה שרק ה' קיים ואין עוד מלבדו, והכל בטל במציאות אליו ית', כי גם הטבע בעצמיותו הפנימית אינו

48. ישעיהו י', טו.

אלא התגלות ומימוש הכח האלקי, ואינו מציאות בפני עצמו, מבלי שום שינוי במהותו הרוחנית – אלקית של הכח, כי "אלקים בגימטריא הטבע".

על שלילת השיתוף נצטוו רק בני ישראל וכמ"ש⁴⁹: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ובני נח – אעפ"י שנצטוו על שלילת עבודה זרה⁵⁰, מ"מ אינם חייבים בשלילת השיתוף.

והטעם הוא, כי שלילת השיתוף נגזרת ממצוות יחוד ה', שמשמעותה היא שרק הקב"ה בכבודו בעצמו קיים ואין עוד שום מציאות מלבדו, וממילא רק הוא משגיח – היינו, בורא ומנהיג את כל העולם על כל פרטיו, בלי שום "עזרה" והזדקקות – כביכול – משום גורם נוסף, וכל העולם בטל במציאות אליו ית', כמ"ש הרמב"ם: "מאמיתת מציאותו נמצאו כל הנמצאים", וביטול במציאות באופן זה – עד כדי נכונות למסירות נפש אמיתית ממש על האמונה באחדות הוי' – קיים רק בבני ישראל, שיש בהם נשמה אלקית – חלק אלקה ממעל ממש⁵¹.

אבל אומות העולם – בני נח, שנפשותיהם היא מהקליפה וסט"א, אינם מסוגלים לביטול כזה ולכן הם פטורים ממנו, כי "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"⁵², אלא שחייבים בשלילת עבודה זרה וקבלת עול אדנות האלקים בעולם, והיא מצוה ראשונה משבע מצוות בני נח.

בחירה חפשית

לפי כל המבואר לעיל, נמצא, שהקב"ה הוא אדון יחיד על כל העולם, ומנהיג את כל הנבראים כרצונו באופן בלעדי, וכל מה שנעשה בעולם – וביחוד כל הקורה לאדם – הוא בהשגחה והכּוּנָה מאת בורא העולם ומנהיגו, בין באירועים סתמיים בעניני העולם הגשמי, ובין באירועים הנוגעים לתורה ומצוות, הכל נעשה בהשגחה והכוונה אלקית.

אך לפי זה ניצבת בפנינו שאלה עקרונית; מהי משמעות כוח הבחירה שבאדם עד שיכול לבחור היפך רצון ה' רח"ל, והרי הכל נעשה בהשגחתו וברצונו ית'?

49. דברים ו, ד.

50. מצוה ראשונה מז' מצוות בני נח.

51. ראה תניא פ"ב.

52. ע"ז ג, סע"א.

והתשובה לשאלה זו היא על יסוד האמת האלקית הצרופה והברורה, שמצד פשיטות עצמותו ית' אין שום סתירה בין השגחתו המוחלטת של הקב"ה על האדם וכל מעשיו, הנובעת מפנימיות רצון ה', לבין חופשיות הבחירה שבידי האדם – על כל מעשיו, וכדלהלן.

יכולת הבחירה

הבחירה היא יכולת הבוחר לפעול ברצונו החופשי בלי שום אילוץ מצד גורם – חיצוני או פנימי – כל שהוא.

ומכאן הביטוי; "בחירה חופשית", וזה מורה שהפעולה נובעת מהבוחר עצמו – מעצמותו של הבוחר, ולא מגורם חיצוני כל שהוא.

פעולת הבחירה מתחייבת מהעובדה שהבוחר אינו מוגבל בשום הגבלה חיצונית ובוודאי שאינו מאולץ ע"י גורם כל שהוא – בבחירתו, שהרי במקרה כזה אין זו בחירתו שלו, אלא של דבר זר – המכריחו.

יתר על כן, פעולת הבחירה מתחייבת גם מהעובדה שהבוחר אינו מוגדר בשום הגדרה (הגבלה) עצמית, כי כל "הגדרה" היא השלילה והניגוד לעצם ישות מציאותו וכובלת ומאלצת אותו בפעולותיו, וממילא כל פעולה הנגרמת מהגבלתו והגדרתו, היא לא נובעת ממנו בעצמו, אלא מסיבה אחרת שמחוץ לו, ואינה בחירתו של הבוחר.

בחירת עצמותו ית'

עפ"י הנ"ל הנה, היחיד שיכול לבחור באמת בתכלית החופשיות הוא רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, כי רק הוא בלבד מחוייב המציאות ובלתי בעל גבול באמת, ובפשיטות עצמותו אין שום ציור ותואר כל שהוא.

לפיכך כל פעולותיו הן בבחירה חופשית, כגון: "הבוחר בתורה ובמשה עבדו", "הבוחר בעמו ישראל באהבה"⁵³, וכן "המקום אשר יבחר ה' בו לשכן שמו שם"⁵⁴ וכדו'.

53. נוסח התפילה.

54. דברים יב, יא.

כי מצד פשיטות עצמותו ית' – נאמר⁵⁵: "הלוא אח עשיו ליעקב" – שניהם שווים לפניו, ולפיכך העובדה ש"ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי" – אינה מוכרחת, אלא נובעת מבחירתו החופשית, ש"בחר ביעקב ובבניו"⁵⁶ – בלי שום טעם ודעת, שכך עלה ברצונו, כי לפניו "כחשיכה כאורה"⁵⁷ בהשוואה מוחלטת.

וכדאיאתא במד"ר⁵⁸: "רבי אבהו אמר מתחלת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים וכו' אבל איני יודע באיזה מהם חפץ – אם במעשה אלו ואם במעשה אלו, כיון דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב – הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים".

כי מצד עצמותו ית' "מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף"⁵⁹! ? והעובדה שבחר במעשיהם של צדיקים (כמו שחיטה מהצואר וכדו') הרי זה רק כי כך עלה ברצונו – בלי איזה טעם מחייב.

ולכן בחירתו ביעקב היא מעצמותו ית', בחינת "אהבה שאינה תלויה בדבר"⁶⁰, וכן הבחירה בתורה ובארץ ישראל.

כוח הבחירה שבישראל

עפ"י הנ"ל שהבחירה היא חופשית ומתייחסת רק למי שאינו מוגבל כלל בשום הגבלה שהיא, ואם כן כיצד זה קיימת בחירה בכח האדם מישראל, שאינו אלא נברא! ?

והתשובה היא, שכח הבחירה שבישראל הוא מצד עצם הנשמה שבו, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש".

ועפ"י הכלל הידוע, שבמהות – הרי "חלק מן העצם הוא ככל העצם", נמצא שכל יהודי – מצד עצם נשמתו – הוא בן חורין וחפשי לגמרי בבחירת פעולותיו.

ולפיכך כל פעולותיו – הן בחייו הטבעיים הגשמיים, והן בנוגע לתורה ומצוות

55. מלאכי א, ב-ג.

56. הלשון בילק"ש בראשית פי"א רמז סח.

57. תהילים קלט, יב.

58. פ"ב פ"ה.

59. בראשית רבה פמ"ד פס' א.

60. אבות ח' טז.

– נובעות מעצם נשמתו מתוך האמת הפנימית שבו, בלי שום פניה חיצונית, וממילא, כל מעשיו משלימים את רצון ה'.

אבל לפי זה הדרא קושיא לדוכתא, בשלמא מעשי האדם הטובים בתורה ומצוות או אפילו מעשי חולין המשרתים את מעשי המצוות, בבחינת "כל מעשיך יהיו לשם שמים", אכן נובעים מרצון ה', ו"מה' מצעדי גבר כוננו", ואפילו אם אין האדם מודע ליד ההשגחה העליונה המובילה אותו, ונדמה לו שהוא הולך ופועל מדעת עצמו, הנה, האמת היא שהכל בא מלמעלה, ורצון ה' – הוא שמטה את דעתו לפעול כך או אחרת.

ומכיון שרצון ה' בכריאת העולם הוא "להיות לו ית' דירה בתחתונים", לכן כל מעשי האדם – חלק אלקה ממעל – הנ"ל, משלימים את רצון ה'.

אבל מעשי האדם הגשמיים והחומריים, שאינם לשם שמים, ובמיוחד מעשיו הרעים – החטאים – שנעשים בבחירתו החפשית של האדם, כיצד הם נעשים ברצון ה'? וכיצד הם משרתים את רצון ה' בעולם?!

והתשובה בזה, כי מכיון שכל מה שקורה בעולם נובע מרצון ה' ית', ורצון ה' ית' מושרש – כלול ומאוחד – בעצמותו ית', הנה, מצד פשיטות העצמות אין רצון ה' מורגש בגילוי, ונדמה כאילו הנברא עושה את מעשיו מרצונו העצמי.

יתר על כן, לא רק שנדמה שהאדם עושה זאת מדעת עצמו, אלא שאכן כך הוא באמת – מצד פשיטות עצמותו ית' הוא כל-יכול, ולכן יכול לתת באדם כוח בחירה מבלי שזה יגרע – ח"ו – בשלטונו ואחדותו ית' הבלעדית, ואדרבה, לבסוף יתגלה שמעשי האדם החומריים, הובילו לקיום רצון ה' בעולם.

ואפילו החטאים והעבירות שעושה – רח"ל – יגלגלו ויביאו אותו – בסופו של דבר – לדרגה רוחנית גבוהה, שהרי הובטחנו שלא ידח ממנו נידח ועתידין כל ישראל לחזור בתשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדין – צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם, ונמצא, שע"י התשובה מעלים אותו החטאים לדביקות בקב"ה בחילא יתיר.

והענין הוא, דאיתא במדרש⁶¹ עה"פ⁶² "נורא עלילה על בני אדם", עלילה נתלה בו (באדם הראשון) שהוא הביא את המיתה לעולם (כי ביום אכלך ממנו

61. תנחומא וישב ד.

62. תהילים סו, ה.

מות תמות⁶³), שהרי התורה קדמה אלפים שנה לעולם וכתוב בה⁶⁴ "זאת התורה אדם כי ימות באוהלו". ומבאר אדמו"ר האמצעי, דזה שעלילה נתלה בו (באדה"ר) הוא לא רק בנוגע להמיתה שבאה ע"י חטא עה"ד אלא גם בנוגע להחטא עצמו. כי זה שלפעמים גובר הרע דיצה"ר על האדם, הוא לפי שמלמעלה הסיתו עליו היצה"ר להביאו לחטא זה. [אלא שהעזר מלמעלה להרע שבאדם להתגבר על הטוב שבו, וכן העזר מלמעלה להטוב שבאדם להתגבר על הרע שבו, הוא מובדל מהאדם (מצד פשיטות העצמות שמושלל מכל גדר וציוור) ואינו נרגש בו, ולכן אינו מכריח את האדם, וזה שהאדם בוחר בטוב או ברע הוא בחירה חפשית]. וכיון שהירידה דעולם (סילוק "עיקר שכינה") שבאה ע"י חטא עה"ד (אף שהחטא הוא היפך הרצון) היתה בכוונה, בהכרח לומר, שהכוונה להירידה היא צורך עלי, בכדי שהמשכת "עיקר שכינה" לאחרי שנסתלקה תהי' נעלית יותר מכמו שהיתה בתחלת הבריאה.

וכדוגמת ההבדל שבין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי, שעל הבבלי נאמר⁶⁵ "במחשכים הושיבני" בגלל ריבוי הקושיות והפילפולים המעלימים ומסתירים את כוונת התורה, ומחייבים ריבוי מאמץ במציאת התירוץ, ונמצא שדוקא ע"י הקושיא והסתירה – בא התלמיד לירידה לעומק כוונת התורה, ולפיכך במחלוקת שבין תלמוד בבלי לירושלמי, הלכה כבבלי.

הוה אומר; שהחושך מגלה את האור בדרגא גבוהה באין שיעור, וכן אמרו⁶⁶ "עה"פ⁶⁷ "והמכשלה הזאת תחת ירך" – אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בה.

וכך גם כל החטאים והעבירות וכל ג' הקליפות הטמאות – שורש ההחטאים, וכן כל מציאות הרע שבא לעולם ע"י הקליפות הנ"ל כמו המות רח"ל, הצרות והיסורים כו', הנה, מכיון שכל זה הוא נגד רצון ה', הרי "מציאותם" הוא העדר המציאות, וע"י הנסיונות שאדם עומד בהם, ואפילו הכשלונות שאדם נכשל בעטיים ונדרש לעבודת התשובה עד ש"זדונות נעשים לו כזכויות", הנה עי"ז תתגלה האמת – שהקליפות אינם קיימים כלל, ו"בלע המות לנצח ומחה א-דני אלקים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה' דבר⁶⁷".

63. בראשית ב, יז.

64. חוקת יט, יד.

65. איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד ע"א.

66. ישעי' ג, ו. וראה גיטין מג ע"א.

67. שם כה, ח.

המסקנה

המסקנה מכל המבואר בזה, שכל מה שנעשה וקורה בעולם, נעשה ברצונו והשגחתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, והכל מוביל אל מילוי כוונת א"ס ב"ה, שהוא הרצון המוחלט בעצמותו – "אנא אמלוך", ובלשון חז"ל: "נתאוה הקב"ה להיות לו ית' – דירה בתחתונים".

אך מכיון שהרצון העליון הוא בתכלית הפשיטות, אינו נרגש בנבראים ומאפשר לנבראים לפעול בבחירה חופשית ולבחור בדרך ה', ובחירה זו היא אמיתית הנובעת מעצם נשמת היהודי – למעלה מטעם ודעת, ובלי שום אילוץ, בבחינת "אהבה שאינה תלויה בדבר".

וגם אם בוחר באופן זמני לחטוא שהוא היפך רצון ה', אין זה רצונו האמיתי, והוא נובע רק מצד פניה חיצונית ושוחד המעורר עיני חכמים, באמרו⁶⁸ "ומן אז חדלנו לקטר לְמַלְכַת השמים וגו' חסרנו כל וגו'".

גורם נוסף למעשה החטא, היא המחשבה המוטעית שהחטא אינו מנוגד לרצון ה' ונחשב ל"יהדות" כביכול.

אך מכיון שמציאות הרע – הקליפות וס"א – אינן מציאות אמיתית ואינם תופסים מקום כלל, וכמשל החושך שאינו אלא העדר האור ולא מציאות אמיתית בפני עצמו, עד שמעט אור דוחה הרבה מן החושך, לפיכך אין להם קיום כלל, ו"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" "ובילע המות לנצח".

העובדה שהרע קיים זמנית בעולם, הוא רק מפני שהקב"ה שהוא כל-יכול – "בורא רע", שנותן ל"העדר המציאות" – תוקף של "מציאות" כביכול, כדי לגרום למציאות הקדושה שבעולם – המציאות האמיתית – להתחזק בחילא יתיר, ע"י המאמץ של כל יהודי לבטל את הרע והסט"א.

האמונה הטהורה בקב"ה – ירושה היא לנו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, שהם בבחינת מרכבה לה' ית', ועל כן זכו להוריש לבניהם אחריהם עד עולם את כוח האמונה בה'.

ומשה רבינו ע"ה – רעיא מהימנא – רועה ומפרנס את נשמות ישראל ומחזיר בנו את האמונה בפנימיות עד כדי נכונות למסירות נפש, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, עד כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח – גואל ראשון הוא גואל

68. ירמ' מד, יח.

אחרון – המשלים את הגאולה שהחלה ע"י משה רבנו – גואל ראשון, ובאה לידי שלימות ע"י הרבי משיח צדקנו שליט"א, בגאולה האמיתית והשלימה בחסד וברחמים מי"ד ממ"ש.

ניספח

אגרות קודש אדמו"ר שליט"א מלך המשיח / כרך א / צד

[לפני י"ח מנ"א תש"ג]

השגחה פרטית

מבואר בזה שיטות שונות בהשגחה פרטית מחכמי ישראל עד הבעש"ט ושיטת הבעש"ט

א

שיטת הבעש"ט:

השגח"פ בכל פרט ופרט ממאורעות האדם וגם הדצ"ח. ומובאה שיטה זו בדא"ח אשר תחת ידי: ד"ח שער התשובה פ"ט, ד"ה את ד' האמרת, רע"ח. ד"ה הט"ה אלקי, תרצ"ד. לקו"ד י"ט כסלו תרצ"ד אות ג-ד.

מוסיף על כל הנ"ל בד"ה על כן יאמרו תרצ"ו, שכ': "ענין השגח"פ שמבאר מורנו הבעש"ט, דלא זו לבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגח"פ מהבורא ית', והשגח"פ הלזו היא חיות הנברא וקיומו, אלא דעוד זאת תנועה פרטית דנברא פרטי הרי יש לה יחס כללי לכללות כוונת הבריאה... תנועה אחת של דשא פרטי משלים הכוונה העליונה בענין הבריאה".

הערה א. המדובר ע"ד השגח"פ בשהיחווה"א רפ"ב ואגה"ק סכ"ה, היינו ענין ההשגח"פ בכלל שיש מינים כופרים בזה, וגם באפשריותה – אף שמודים שכל הבריאה היא בדבר ד' מאין ליש, כדמוכח מהתשובה שם – ומבוארת שיטתם במק"א דס"ל דהבריאה היתה בדרך השתלשלות עו"ע, שכל עלול פועל שינוי בהעילה, ולכן אי אפ"ל שמלובש ומשגיח גם בעולמות השפלים (לקו"ת ד"ה ששים המה השני, ס"ב) שזהו השפלה, וגם יפעול רבוי (תו"א רד"ה ארדה נא). ולכן לדעתם עכצ"ל עזב ד' את הארץ, והוא רק אלקא דאליקא. ומטעם זה גופא

צד. נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 277 והוגהה ע"פ העתק המזכירות. והיא אל ה"ר משה דובער רבקינ. היא נכתבה בלי תאריך, והתאריך הניתן בזה הוא ע"פ מכתב אישור מה"ר מדב"ר הנ"ל, המתחיל: אור ליום ה' עקב תשג"ה יד"נ הרה"ג הרה"ח חרב"נ הרמ"ש שליט"א שלום וברכה! קריתי ושניתי ושלשתי ורבעתי את אשר רשם כת"ר בענין השגח"פ וראיתי את אשר הפליא והגדיל בבקיאות והעמיק והרחיב כיד ה' הטובה עליו.

כופרים גם באפשרויות ענין הנסים (תו"א ד"ה ואלה שמות). ותשובתם – דאדרבה מוכרח לומר דכח המהוה עומד תמיד בדבר המתהווה, וא"כ נמצא הוא תמיד גם בעולמות התחתונים. (ועיין פלח הרמון לר"ה פאריטשער ד"ה ארדה נא ס"ב בזה).

הערה ב. ההשגחות בעין א' אל יראיו, בב' עינים, בעין א' שלמע' מהשגחת ב' עינים (לקו"ת סד"ה כי תשמע בקול ועוד) חלוקים באופן ההשגחה אבל לא בפרטיותה (לשיטת הבעש"ט, משא"כ לשיטות שקדמוהו). ולא עוד אלא שכולם מדרי' נעלות בהשגחה עכ"פ נס מלובש בטבע – ולכן גם בעין א' הוא דוקא ליראיו. – והנהגת הטבע היא למטה מהשגחת עין א' והוא, כביכול, בקשו לסמותה דב"ר פמ"ב. וכמבואר כ"ז באוה"ת ד"ה אשר יאמר היום. ועל כרחך צריך לפרש כן גם בד"ה הטא אלקי בהקוה"ק אדר תש"ב, ובשאר המקומות.

ב

שיטת חכמי ישראל עד הבעש"ט:

השגח"פ על כאו"א מבנ"א והשגחה כללית, על המין, בחי וצומח.

וד"ל במו"נ ח"ג (פי"ז), אחרי שמנה כמה דעות בענין ההשגחה:

"והדעת החמישי והוא דעתנו ר"ל תורתנו.. שההשגחה האלקית באישי מין האדם לבד.. אבל שאר בע"ח וכן כ"ש הצמחים.. השגחה מינית לא אישית.. (פי"ח) ולא תהי' א"כ ההשגחה האלקית בבנ"א כולם בשוה.. הסכלים הממרים.. ענינם נבזה וסודרו בסדר שאר אישי מיני בע"ח נמשל כבהמות נדמו".

ובשומר אמונים (לתלמידו של הרמ"ז, נזכר בשרש מצות התפלה סעיף לד) בסופו כתב: אין שום דבר הווה במקרה בלתי כוונה והשגחה אלקית, כדכתיב והלכתי עמכם בקרי, הרי שאפי' מדרי' המקרה מיוחסת לו ית', כי הכל מאתו בהשגח"פ. ואמנם פרטי ההשגחות... כפי מה שמצאתים בס' המקובלים ובפרט בס' אלימה, מיני הנבראים שבעוה"ז שאינם בעלי גמול והם ג' סוגים בע"ח צומח ודומם.. השגחתם הוא ע"י השרים המופקדים על כל אחד מהמינים.. להשפיע על כללות המין.. אמנם השגח"פ כגון אם יחי' שור זה או ימות.. אין כח בשר העליון להשגיח בזה, וכל הבע"ח וכ"ש הצו"ד לא יושגחו על פרטי עינים כאלו, לפי שהמכוון מהם יושג במיניהם לבד, ואין צורך שתהי' ההשגחה על אישיהם, ולכן כל ענין אישיהם הוא במקרה גמור ולא בגזירת השי"ת, זולת אם יגיע מזה איזה

ענין אל השגחת האדם... ולא שגזר השי"ת על אלו הדגים שימותו או שיחיו... אבל גזר על האדם הזה מזונו ופרנסתו... ועד"ז נמצאת השגחה לאדם בבע"ח שלו כגון אם ישמין שורו... אם תשבר כדו, עכ"ל. – (ונמצא דוגמא, לזה שכ' בדגים, באגה"ק סכ"ה וז"ל: ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו... ומתחייב על רוע בחירתו אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום. וברמב"ם ספ"ו מהל' תשובה הוא כנדר"ד ממש) –

ומה שהביא מס' אלימה, הוא בס' אלימה רבתי להרמ"ק שכתב שם – (עין כל תמר ה' פ"א) – וז"ל: אין לעלות בדעת שום מאמין שימצא שום פעולה קטנה או גדולה שיהי' ע"ד מקרה ח"ו, אלא הכל בהשגחה עליונה ולא השגחה מהכחות המחודשים בין מלאכים או כסאות או ספי' ח"ו, אלא הכל בסוד השגחת הא"ס כו'.

והולך ומבאר פרטי ההשגח"פ כנ"ל בשומר אמונים.

והנה ליישב הסתירה מרישא דדברי הרמ"ק והשו"א שכ' שאין דבר במקרה, לסיפא שכ' דענין אישי הבע"ח הוא במקרה גמור, י"ל שלתרץ זה אמר בשו"א שאפי' מדרי' המקרה מיחסה לו ית', כי הכל מאתו בהשגח"פ.

ועיג"כ ברמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ד שכ': "דע שהכל כחפצו יעשה, ואע"פ שמעשינו מסורין לנו, כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למע'... ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו". ובאריכות יותר קצת בפ"ח משמונה פרקים.

ולהעיר מתוד"ה הכל (נדה טז, ב) "ואין זה בידי שמים כי אין הק' רוצה לשנות הילוך המזלות".

* * *

וזאת למודעי דגם לדעות הנ"ל דוקא השגח"פ אין בדצ"ח, אבל יודע הוא כל הפרטים ופרטי פרטיות, וכמ"ש בעיקרים מ"ד פ"ז וז"ל: בהכרח להיות ידיעתו מקפת בכל הנמצא והנעשה בעולם ולא יפלא ממנו כל דבר קטן או גדול, אבל לא ישגיח בהם (בבע"ח) לתת גמול ועונש על כל מעשיהם, אלא שישגיח בפרטיהם במה שהם חלקי הכלל ולשמור המין לא זולת זה.

* * *

ואין להקשות דאיך אפשר – גם לשיטה זו – שיהי' ענין בדצ"ח שאינו

נוגע לאדם, כיון שכולם לא נמצאו אלא בשביל האדם, וכמו שהאריך הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ,

דפשיטא (דלשיטה זו עכ"פ, וברור, לפענ"ד, שגם לשיטת הבעש"ט בהשגח"פ כן הוא) דהא דארוז"ל (ברכות ו, ב) כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, היינו בכללות מיני דצ"ח ובכללות המאורעות, אבל אין לומר דאופן נפילת עלה פרטי הנמצא בירכתי הים נוגע לאדם זה, וכמו שאין כוונת הרמב"ם לפרש מאמר בן זומא (שהביא שם בהקדמתו) ברוך שברא כל אלה לשרתני, שהי' נוגע לב"ז כל הפרטים שהיו בהעולים לחוג. ועיין בלקו"ת סד"ה ושמתי כדכד השני, שבכלל מזכיר טפל ועיקר בכריאת הבע"ח.

ג

והנה בשיטת חכמי ישראל שקודם הבעש"ט, יש לברר:

(א) בענין ההשגח"פ בבנ"א, אם היא גם ברשעים, או"ה, סכלים, או רק בבנ"י הצדיקים.

והנה דעת המו"נ הובא לעיל (ועייג"כ מו"נ ח"ג פנ"א) שאינה בסכלים ורשעים, כי ההשגחה היא לפי הדביקות בשכל.

ולפ"ז למדנו ג"כ, דלשיטתו אין הסרת ההשגח"פ ברשע עונש וענין סגוליי, אלא ענין טבעי.

ולכאורה כ"מ דעת הרמב"ן (בראשית יח, יט) שכ' "השגחתו בעולם השפל היא לשמור הכללים, וגם בנ"א מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם, אבל בחסידיו ישים אליו לכו לדעת אותו בפרט כו'".

ועיין בדרך חיים שער התשובה ס"ט שכ': שקוראים תגר על הרמב"ם דהא כתיב ענין פקוחות על כל דרכי בנ"א גו' וכן היוצר יחד לבם גו' דהיינו למעשה הרשעים כמו דכתיב היסתר איש גו' אע"פ שנכנס בו רוח שטות כבהמה ממש אלא הענין הוא.. לצדיקים משגיח בחסד וטוב ולרשעים במדה"ד כו', עכ"ל.

וצ"ע, לדכוותי, איך ליישב זה בלי המו"נ –

ובקה"י מע' השגחה הביא דעת הרמב"ן (הנ"ל) והבחיי, דהשגח"פ מתחלקת לב' : א) להשגיח במעשיו. וזהו בכאו"א וגם באומות, ב) להגן מן המקרים, וזהו רק בצדיקים.

ודעת האלימה (שם פל"ו) ושו"א אם הסרת ההשגח"פ ברשע הוא עונש סגולי או טבעי, צ"ע. כי בראש דבריו כתב: "כל א' מהם (מבנ"א) מושגח מהשי"ת בתכלית הפרטיות" ומסיים: "ההשגחה העשירית היא הסתר פנים מאת השי"ת, כי מחמת עונו עזבו ד' אל הטבע וההזדמן... והוא משל אל מעין הנובע מים... מי שלא ירצה לעלות למעלה במקורו של המעין ישתה מן המים העכורים (שהם בסופו)".

(ב) בצו"ח אם אין כלל השגח"פ, או ששר ומזל הממונה על המין משגיח גם בפרטיות.

והנה במו"נ אלימה, שו"א וכו' כתבו בפ' שהפרטים בדצ"ח הם במקרה גמור ואין כח בשר כו' וכנ"ל.

אבל בקה"י (הנ"ל) מקשה אדעת הרמב"ן מירוש' (שביעית פ"ט ה"א, ואיתא ג"כ בב"ר פע"ט ועוד) דאמר רשב"י צפור מבלעדי שמיא לא מתצדא עאכו"כ נפש דב"נ.

הערה. לכאורה אינו מובן כלל מה נתחדש לרשב"י ע"י הב"ק דצפור, הרי כמה כתובים מעידים על השגח"פ בבנ"א. וי"ל דקמ"ל דגם במקום סכנה כן הוא ואינו מוכרח שיתפס, וק"ו מהציפור, שג"כ ה' במקום סכנה מהציד. והא דאל יעמוד אדם במקום סכנה (שבת לב, א) אולי י"ל דשאני הכי דלית ל' ברירה, דא"א להשאר כל ימי הגזירה, שא"י מתי תבטל, במערה, וגם בשרו העלה חלודה. ולכן לא דמי ג"כ לצנים ופחים (כתובות לב, א).

– (ואין לומר – כמ"ש בחידושי הרד"ל – שאף את"ל דאין השגח"פ בבע"ח שאני הכא שהרווחת הציד תלוי בזה: א) דא"כ אין שייך לומר שיוצא ב"ק על צפור פרטי זה שיהא ניצוד א"ל, וכמ"ש באלימה ושו"א הנ"ל, ב) דא"כ לא הו"ל לרשב"י לעשות הק"ו מצפור לב"נ, אלא מהרוחת פרנסה לנפש דב"נ) –

ומתרץ דהיינו מהשר, והשר משגיח גם על הפרטים.

ולא מצאתי חבר לדעתו, לע"ע.

(ג) להמקובלים הנ"ל כיון דבענין הגלגול יש שמתגלגלים בדצ"ח, לכאו' ברור שבדצ"ח כאלו יש בהם השגח"פ.

ד

אם נמצא מחוקרי ישראל וחכמיהם - שקודם
הבעש"ט - המחזיקים בשיטת השגח"פ גם בדצ"ח.

הנה בחנוך מצוה קס"ט כתב וז"ל: "יש כתות בנ"א יחשבו, כי השגחת
השי"ת על כל עניני עולם... בנפול עלה אחד מן אילן הוא גזר עליו שיפול... וזה
דעת רחוק הרבה מן השכל, ויש כתות רעות יחשבו שלא ישם השגחתו... והוא
דעת הכופרים, ובעלי דת האמתיים מאמינים שהשגחתו ב"ה על כל מיני בע"ח
בכלל... וכן קבלנו מגדולינו כו".

משמע דמבעלי דת האמתיים, דהיינו בנ"י, לא נמצא בימיו מחזיקים בדעת
כת הא'.

ומל' שו"א (הובא לעיל) שמבאר ענין השגח"פ "ע"פ מה שמצא גם בס'
המקובלים", משמע שגם בס' קבלה לא נמצא.

* * *

ומובן שדעת אלו שלא התעסקו בשאלה זו, לא ידעו שיש מקום לחקור בזה
וסברות לכאן ולכאן, ובהלכם אחרי פשוטי הכתובים מרגלא בפומייהו מסל"ת
דהשגח"פ בדצ"ח, אין דעות אלו נכנסים למנין השיטות, אף שע"פ הביורור לאחר
זמן, כשנתגלה אור הבעש"ט, נודע שכיוונו אל האמת.

דוגמא לדבר: מ"ש ברמב"ם (שגגות פי"ג ה"ה) "בד"א כשהי' זה שידע שטעו
חכם או תלמיד שהגיע להוראה, אבל אם הי' ע"ה (ומובן שהכונה ע"ה בהלכה זו,
ואין נפ"מ אם הוא חכם בהלכות אחרות) ה"ז פטור, שאין ידיעתו באיסורין ידיעה
ודאית ומצטרף לכלל השוגגים על פיהם".

ובנקל יש לחלק בין הנ"ל להא דסש"ב פמ"ב שכ': והנה כדי להשכיל כו' אך
כל ישראל מאמינים כו'. ועד"ז באגה"ק סכ"ה: וגם היא אמונה פשוטה כו'.

* * *

והנה במו"נ (ח"ג פי"ז) ביאר דעת הרביעי - לפי הסדר שם - בהשגחה,
שהיא בכל הנמצאות - גם בדצ"ח - וזה מכריח לשיטה זו, שיגיע גמול בעוה"ב
גם לבע"ח, בעד מה שקרה להם יסורין ומיתה בעוה"ז, כיון דכל דרכיו משפט.
ומסיים: אמנם ענין זה הגמול לבע"ח שאינו מדבר לא נשמע כלל באמונתנו
(אולי צ"ל "באומתנו") לפנים וגם חכמי התלמוד לא זכרוהו כלל אבל קצת

האחרונים מן הגאונים ז"ל כאשר שמעוהו מכת המעתיזילה (כת הפילוסופים) ישר (שיטה זו דגמול לבע"ח) בעיניהם והאמינוהו (והרמב"ם דוחה דעה זו).

וצ"ע אם זהו מכוון לשיטת הבעש"ט, כיון דלשיטה זו מוכרח ענין הגמול לבע"ח בעוה"ב, וע"פ המבואר בדא"ח, ענין השכר אינו שייך כ"א בבנ"א בעלי בחירה.

ואף אם נחלק בין שכר וגמול שבמו"נ שם, שהוא רק תשלום כנגד היסורין שסבלו, ונאמר שזהו בדוגמת מ"ש בלקו"ת סד"ה ושמתי כדכד השני בענין התועלת ותיקון הסוס – א"כ הו"ל להגאונים לומר ענין זה גם בצומח ודומם ולא רק בחי. שאם נקצץ הצומח או נאבד הדומם קודם זמנו (וידוע שהוא קודם זמנו אם הוא באופן דעובר אבל תשחית) ה"ז יסורים ומיתה לנפש הצומחת והדוממת. ועוד שבלקו"ת קאי בעלית ניצוץ הקדושה, ואינו ענין לגמול בעד היסורים.

ואף שע"י המבואר בלקו"ת מתורצת הקושיא, לשיטה הנ"ל, מפני מה יש יסורין ומיתה לבע"ח פרטי זה, בכל זה ענין אחר הוא ולא ענין הגמול. וצ"ע.

ה

אם הענין דהתהוות היא בכל רגע - וכפי' הבעש"ט בלעולם ד' דברך נצב - מכריח הענין דהשגח"פ בכל נברא,

ואז עכצ"ל דכהנ"ל דס"ל דאין השגח"פ בדצ"ח, חולקים גם בענין ההתהוות בכל רגע.

והנה – אף שאלו שתפסו ענין הצמצום כפשוטו, לכאורה ברור שיחלוקו על הא דההתהוות היא בכל רגע וכח הפועל צ"ל תמיד בנפעל – אבל יש להביא כמה ראיות, דהאומרים דאין השגח"פ בדצ"ח (ובעל שו"א שהוא מכללם, ס"ל דאין ענין הצמצום כפשוטו, כמש"כ באריכות בויכוח ב' סל"ה) אפשר שיחזיקו בשיטה דההתהוות היא בכל רגע. וכל גדולי ישראל הנ"ל אין הכרח כלל לומר דחולקים על שיטת הבעש"ט בענין דברך נצב, אף שלא פירשו הדבר באר היטב בספריהם, והראיות:

(א) גם הסוברים דאין השגח"פ בדצ"ח ס"ל דידיעתו ית' הוא בכל מאורע פרטי בדצ"ח, וכנ"ל בשם העיקרים. וא"כ גם בכח המהווה יאמרו כן, דמאי שנא.

(ב) החידוש בדברך נצב הוא, שבכל רגע ההתהוות מחדש. אבל לפ"ע ברגע

הראשון – וכמו בעת לידת וולד – הטלת נשמה – הוא ע"י דבר ה'. ולשיטת הרמב"ם וכו' לידת וולד בהמה וכו' אינו בהשגח"פ כ"א במקרה.

ג) כמו דאין סתירה מבחירה חפשית של האדם לענין דדברך נצב, ואומרים (כנ"ל מרמב"ם הל' תשובה) שחפץ היוצר לתת זה לרשות האדם, כמו"כ נאמר שחיות השייך לדצ"ח ניתן לשר ומזל הממונה על מין זה מדצ"ח.

– (ופשיטא שאין הכוונה כאן לומר, שיש להם בחירה חפשית. עיין תניא רפ"ט, לקו"ת ביאור והניף ס"ג, כבוד מל' תר"ס) – או שזה נתלבש בחוקי טבע או גם שנמסר למקרה בעלמא – (וכנ"ל בל' השו"א) – כי מצד ענין דדברך נצב כל אלו שווים הם.

ד) ע"פ המבואר בדא"ח, לכאורה ברור, דענין ההתהוות וענין ההשגח"פ הם במדרי' שונות. והשגח"פ ענינה שינוים ותלוי' בשכר ועונש, ידיעה שלאחר המעשה ד"ת. משא"כ התהוות וקיום הדבר, ענינה התהוות מאין ליש שרק הוא לבדו בכחו ויכלתו כו', קיום הישנות, סוכ"ע, אלא שבא ע"י ממכ"ע כו'. ועיין בפלח הרמון ד"ה ארדה נא ס"ט מ"ש בהפרש שבין ענין ההתהוות וענין ההשגחה.

והנה בסיום המשך ר"ה רס"ג כ' שההשגחה שעל הנברא זהו חיתו, ומציין לסש"ב פמ"ח (אף ששם לא נזכר אלא הל' ידיעה. ולהעיר מתו"א ד"ה ארדה נא דגם שם משמע דהשגחה וידיעה שייכים זל"ז וז"לז), וכמו שיש חיות כללי ופרטי, מסוכ"ע וממכ"ע, כן יש השגחה כללית, שבזה כל הנבראים שווים, והשגח"פ שבה בנ"י במעלה לגבי או"ה וכו'. (עיג"כ ד"ה ע"כ יאמרו תרצ"ו הובא הל' בתחילת רשימה זו). ויל"ע בזה ולהשוות ב' המאמרים.

לעילוי נשמת
האשה החשובה הצדקנית
מרת **חיה רחל** ע"ה
סגל

בת הרב **שלמה יעקב** זוגתו מרת **ליבה**

בורובסקי

זכרונם לברכה

רבת החסד

אשר פעלה במסירות לאין קץ לימין בעלה

הרב **משה צבי הלוי סגל** ע"ה

למען שלימות התורה העם והארץ

נלב"ע ד' בניסן ה'תש"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
האשה החשובה והחסידה
מרת **חנה פעסיא** ע"ה

סגל

בת הר"ר **מנחם מענדל** זוגתו מרת גאלדע רחל

הרשקוביץ

זכרונם לברכה

אשר פעלה רבות ונצורות

בשליחות ומבצעי קודש של

כ"ק אדמו"ר **מלך המשיח שיל"ו**

מליובאוויטש

נפטרה ביום ש"ק שמיני פ' פרה

כ"ג אדר ב' ה'תשנ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

ונזכה לגאולה אמיתית ושלימה

ע"י הרבי משיח צדקנו מי"ד ממ"ש

והקיצו ורננו שוכני עפר והיא בתוכם

